

JOGALKOTÁSSAL AZ ISTENKÁROMLÁS ELLEN NÓGRÁD VÁRMEGYE HARCA A KÁROMKODÁS ELLEN A 18. SZÁZADBAN

HEIL KRISTÓF MIHÁLY

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. HEIL KRISTÓF MIHÁLY

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA

HEILKRISTOF@GMAIL.COM

2022. november 21.

Köztudott, hogy a magyar nyelv bővelkedik a cifra káromkodásokban. Azonban e kétes dicsőségű tudásunk eredete annál kétségesebb. Mikor hagyhatta el az első szitkozódás az ember száját az rejtély. Talán immáron valaki nem fizikai erőszakkal, csupán verbálisan kívánt elégtételt venni embertársán vagy a bálványokat ledöntő reményvesztettek felejtkezhetek meg hitükről és tanaikról, amikor csalódottan isteneik „ellen fordultak”. Anny biztos, hogy már a Biblia is megfogalmazott bizonyos tiltásokat az istenkáromló és trágár beszéd ellen.

A magyar nyelvű káromkodások etimológiai kutatása nehéz feladat elé állítja a nyelvészeket. Az első ismert trágár hazai szövegrészlet az úgynevezett Dubnici krónikában találjuk. Az 1479-ben összeállított kötetet megelőzően nincs nyoma sem az írott történelemben, sem a

hazai jogforrásokban, hogy a káromkodás elterjedt lett volna. Egyesek szerint bár az Árpádok alatt is sok viszontagság sújtotta az országot, azonban csupán a mohácsi vészt követő pártoskodásban, harcokban és nyomorúságban vesztette el a nép a hitét „az Istenhez, s a valláshoz, melyet határtalan elkeseredésében gyalázní, szidni s káromolni kezdett”.¹

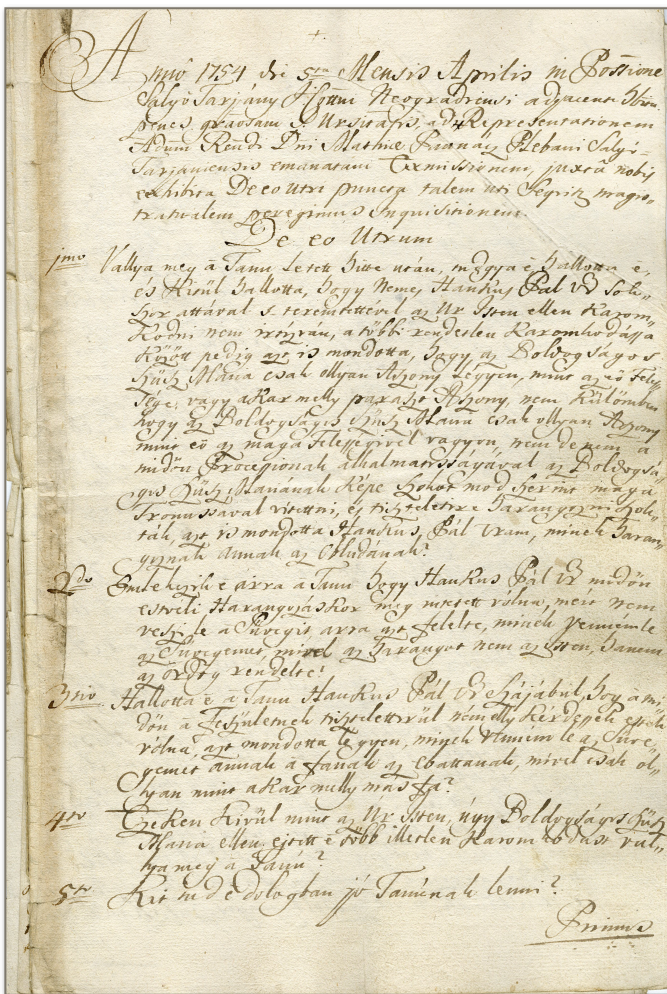
Az ország háromrésze szakadása előtti időkből periratokban nem lelünk káromkodásra utaló említéseket. Az első országos szabályozást is az 1563. évi 42. törvénycikkben találhatjuk meg. A Habsburg uralom alatti diéták döntéseit követően a mélyen vallásos II. Rákóczi Ferenc fejedelem – elődei példáját követve² – több ízben is fellépett az istenkáromlás és a blaszfémia ellen. Kiemelendő itt a szabadságharc büntető törvénykönyve, az 1707-es Edictum Universale, amely

rendekezései szerint „a büntetés első esetben nyilvános megvesszőzés, másodsorra megbotozás, s a harmadizben visszaeső a gyilkos büntetését nyeri el, a halált”.³ Ezen szakaszt több utasítás is megelőzte, így az 1703. évi Edictum Militare vagy az 1704. június 6-án Solton kelt patens, amelyben a fejedelem felszólította a nemesi vármegyéket, hogy ne csak a katonaság, hanem a civil lakosság körében elharapózott istenkáromló szokások ellen egyaránt lépjenek fel.⁴

Vajon miért szorult a - későbbi - vezérlő fejedelem a megyék segítségére? A válasz a rendi korszak nemesi vármegyéinek jogában keresendő. A megye, mint a területi adminisztráció, jogszolgáltató és politikai élet középpontja többek között felelt az országos jog kihirdetéséért és végrehajtásáért, valamint rendelkezett helyi szintű jogalkotási felhatalmazással, azaz a nemesi vármegye legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés kötelező érvényű helyi normákat hozhatott a törvények által nem szabályozott ügyekben.⁵ Ezek voltak az úgynevezett megyei statútumok.

A megyei szabályrendeletek alkotási jogát először Werbőczy István rögzítette a Hármaskönyvben. A statútumok azon túl, hogy az ország törvényeivel nem lehettek ellentétesek, kizárólag a közgyűlés illetékességi területén, azaz a vármegye területén, illetőleg annak lakosaira voltak hatályosak. A törvényhozás vontatottsága, az

elfogadott törvények kihirdetési nehézségei, illetve a végrehajtás akadozása következtében a megyék a 16. századtól egyre szélesebb körben éltek diszkrecionális jogukkal és alkottak „saját jogot”. A jogalkotási munkát a megyei jegyző, illetve az erre a célra a közgyűlés által választott bizottság (deputáció) indíthatta meg előterjesztésével, amit a közgyűlés megtárgyal és jóvá hagyott, majd kihirdetett.⁶

Nógrád törvényhatósága - minden bizonnyal hallgatva a fejedelmi pátenst –, az 1708. augusztus 25-én tartott közgyűlés megállapította,

hogy „teremtő Istenünk ellen mely irtóztató szókkal formált káromkodások követtetnek sok öreg, közép ifjú sőt gyermeki, mind némely nemesi vagy nemtelen renden valóktul, álmélkodtunk ugyanazoknak istentelenségeken és vakmerőségeken, mely gonosz nyelveknek oly szabad utat nyitott, hogy nem tartván az káromkodók ellen sok ízben publicáltatott [kihirdetett, közhírré tétetett], Isten s országunk világi törvényeiben, statutuminkban felíratott büntetésektől, hanyatthomlok mennek az veszedelemre”.⁷ Majd folytatták: „Valaki az atya, fiú és szentlélek Isten ellen adtával, teremtettével s egyéb

rút szitkozódással káromkodik, akar nemes, akar nemtelen legyen is, az első szitkáért vagy hat forintra bűnhődik, vagy keményem megpálcáztatik. Ha másodsor is elmondja az olyan szitkokat, akkor vagy 12 forintra bűnhődik, vagy keményebben megpálcáztatik. És ha akkor is nem tartózkodván, újabban reábizonyosodnak, minden kegyelem nélkül hóhér kezére adatván, másoknak irtóztató példájára kövekkel agyonveretik”.⁸ Érdemes rámutatni, hogy a státútum nem tett különbséget nemes és nem nemes közt, kiváltságra való tekintet nélkül tiltotta a káromkodást és egyenlően rendelte büntetni, továbbá a hatékony felderítés érdekében a megye egyaránt büntetni rendelte az esetet elhallgató fültnáukat is.⁹

A szigorú tilalmak és büntetések mennyire bizonyultak célravezetőnek

az nehezen megítélhető, mindenesetre megközelítőleg száz ilyen per indításáról tudunk a 18. századi Nógrád megyéből. Többek között 1714-ben Losoncon egy nőt, - aki ittasan az Istent, a földesurát és a helység lakóit egyaránt szapulta, valamint önmagát földre vetve ördögnek nevezte saját magát - közel halálra, végül ötven pálcára és a megyéből való kitiltásra ítélték. Ugyancsak ismerünk ítéleteket egy balassagyarmati városi polgár vagy más nógrádi kismesek és jobbágyok ellenében is.¹⁰

Hivatkozások:

- 1 Erről lásd Lehoczky Tivadar: Mióta káromkodnak Magyarországon? Századok, 28. évfolyam (1894) 426-427. p.
- 2 Mezey Barna: A káromkodás (blaszfémia) a XVII-XVIII. század büntető jogszabályaiban. Jogtörténeti Szemle 1. évfolyam (1986) 58. p.
- 3 Mezey, 1986. 57. p.
- 4 Lásd bővebben Mezey, 1986. 59. p.
- 5 A nemesi vármegye jogköreiről lásd bővebben Stipta István: Törekvések a vármegyék polgári átalakulására. Budapest, Osiris Kiadó, 1995. 7-15. p.
- 6 Nékám Edit, Schneider Lajos: „... úgy határozott a tekintetes vármegye...”. Salgótarján, 1981. 3-4. p.
- 7 Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltár Közgyűlési jegyzőkönyv 1708-1709. évi kötet, 13-16. lap
- 8 Uo.
- 9 Uo.
- 10 Bővebben lásd Hasuel Sándor: Káromlások és káromkodások a XVIII. századi Nógrád megyében. Elérhető: https://mnl.gov.hu/mnl/nml/karomlások_es_karomkodások_a_xviii_századi_nograd_megyében (Utolsó letöltés ideje: 2022. november 19.)

Képek elérhetősége:

1. oldal: Hieronymus Bosch: Részlet az 1530 körül készült, Az utolsó ítélet című alkotásból. Fotó: Erdős Dénes
Forrás: https://nepszava.hu/3152967_hieronymus-bosch-kiallitas-szepamuveszeti-muzeum-menny-es-pokol-kozott 2022. november 20.
2. oldal: 1754-ből származó oklevél. Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára

A blog az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) kiadványa.
 Kiadás helye: Budapest
 Felelős kiadó: Mezey Barna
 Szerkesztők: Beke-Martos Judit és Képešy Imre
 Kapcsolat: jog.tortenet@icloud.com

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.
 A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségvonalat eredményez.
 Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:
 Heil Kristóf Mihály: Jogalkotással az istenkáromlás ellen. Nógrád vármegye harca a káromkodás ellen a 18. században. In: **JOG.történet**. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2022. november 21. mtajogtortenet.elte.hu/blog/heil-kristof-karomkodas